List 23. **NOVICE** Tečaj XXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 3. junija 1868.

Gospodarske stvari.

Smerekin kukec (knaver)

in pomočki zoper njega.

Poslovenjeno po spisu gosp. J. Vokavn-a. *)

Skoraj povsod, kodar drevesa rastejo, se nahaja žival, kteri se pravi skorjin kukec (Borkenkäfer). V vsakem drevesu pa nima enake lastnosti, torej imamo več plemen te živali. Rajši se zdržuje v hojevjem kakor listnatem drevji in le malokteri v obojem drevji. Eni kukci se plodijo kar v starih, drugi pa v obojih drevesih. Nekteri kvarijo kar skorjo, drugi rovajo v lesu, drugi imajo svoja gnjezda med skorjo in lesom, to je, v ličji. Kukec, ki v ličji svoje gnjezdo dela, je najškodljivejši. Ličje je za drevesno življenje najpotrebniše. Skoz ličje se sok, iz kterega se drevo redí, pretaka v listje, ter iz listja nazaj v veje in deblo, in ako se to pretakanje ustavi, skisa in spridi se sok, potem pa drevo začne hirati in sušiti se.

Najškodljivejši skorjin kukec je tisti, ki se navadno v smereki nahaja, to je: smerekin kukec ali knaver, kakor ga sèm ter tjè imenujejo. On je najhujši sovražnik tega drevesa. Dolg je kake 2—2½ linije, akoravno se med veče kukce šteje. Štiri zobe ima na koncu vsake perutnice. Mlad ima rumeno, star rujavo ali pa zeló črno barvo, ktera se tudi preminja, ako je dolgo časa na zraku, to je: zunaj skorje. Ta kukec pa tudi druga drevesa, posebno bor, napada. Ako se v boru najde, ne smé se za borovega kukca vzeti, kteri je mnogo veči, ter pogostoma pod skorjo ležečih borov in malokdaj v smereki biva.

Smerekin kukec si za svoje gnjezdo izbira skoraj zmirom debela debla, na kterih si luknje vrta tam, kjer veče veje nastajajo; le takrat se zavrta tudi v slabe veje, kadar se v velikem številu razplodí. Posebno rad ima posekana ali bolna debla, pa se ne ogiblje tudi zdravih dreves, izmed kterih novo posekana najrajši ima. Izmed stoječih dreves se najrajši podá v tista, ktera imajo bolne korenine. Neposekanih in posušenih dreves se ne loti, ako so s skorjo pokrita; tudi štori mu ne teknejo prav. Včasi se nahaja v drvih, ki so na sežnje (klaftre) zložena, pa večidel le v gornjih polenih, kjer nerazkalane kose bolj čisla kakor razkalane. Topli in suhi kraji so mu prijetniši, nego senčnati in mokrotni, torej se rajši drží v visokih nego v nizkih krajih, torej si tudi išče v trebeži, ali v takem prostoru, kjer se drva sekajo, proti solncu obrnjenega roba, in v hribih južno za vetrom ležeče straní.

Skorjin kukec med tiste živali spada, ktere se imenujejo kebri ali hrošči, kajti ima podobo kebra. On se ne zvalí kot dovršen ali popoln keber. Kadar se iz jajca izmuzne, podoben je črvu ali gosenici, in se imenuje larva. Ta je nekaj sloka, debela, zamazanobela, imá rujavo glavo, nog pa nima. Larva se zaprede ravno tako, kakor druge gosenice, v meh, ki se imenuje zapredek (Puppe). Iz tega zapredka, ki je tudi bele barve, še le pride dovršen keber, to je, skorjin kukec. Metulji tudi iz takih mehov ali zapredkov izhajajo. Toraj živí kukec najpred v jajcu, potem kot črv ali larva, po tem v mehu ali v zapredku in slednjič kot keber. Njegove podobe so tedaj štiri: jajce, črv, zapredek in keber. Sprememba iz podobe v podobo se pravi prepodobovanje. Kot keber in črv si živeža išče, torej le v teh podobah na drevesih škodo dela; v jajcu in zapredku počiva. Jajce, črv in zapredek so zmirom pod skorjo, keber pa skozi njo na svetlo prihaja.

Kadar je keber zimo preživil, začenja meseca malega travna (aprila) ali v začetku maja poletavati; drevesa vrta večidel takrat, kadar bukev poganja. Ako se ta žival v velikem številu zaplodi, mnogo kebrov pozimi v larvah ali zapredkih ostane, tako, da pozno v maji ali še le meseca rožnika (junija) rojiti začnejo. Na hribih, kjer je pozna toplota, tudi kukec kot keber pozno drevesa napada.

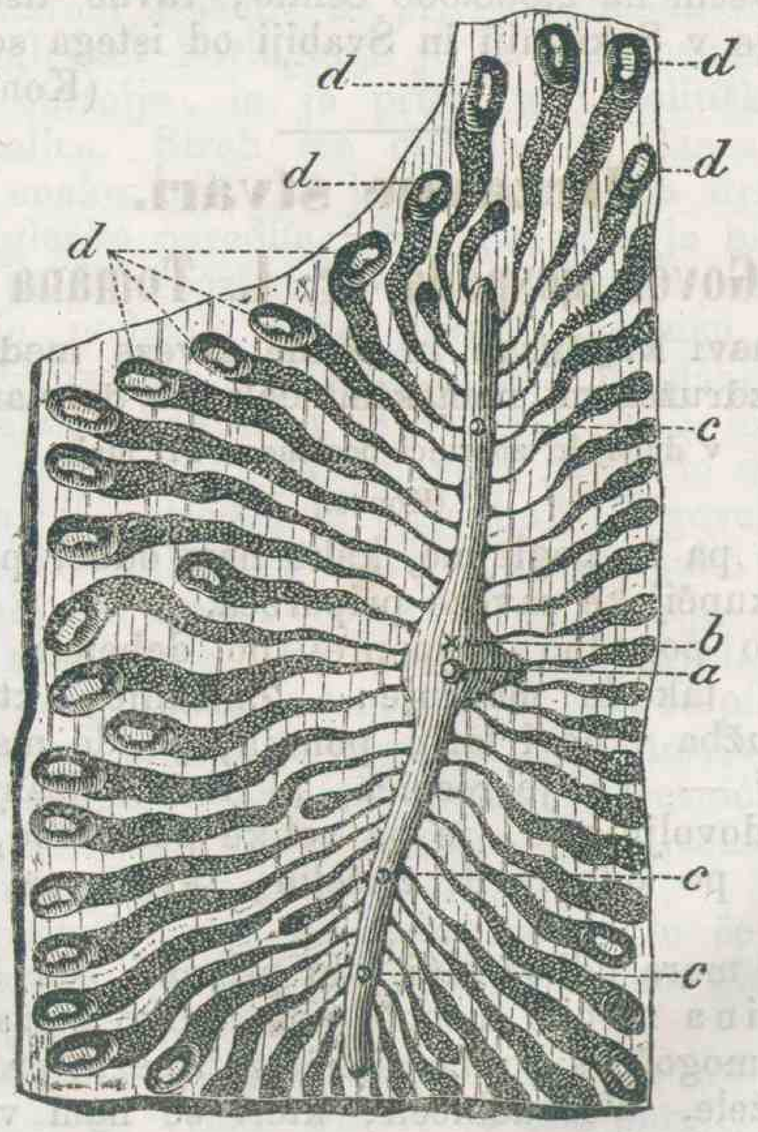

Pridjana podoba je en kos skorje, v kteri je od kukca navrtana prva luknja *a*. Ta luknja sega v ličje, v kterem si on in ona napravita votlino *b*. V tej vot-

*) Dobili smo po prijaznosti gosp. Vokavn-a tudi podobo. Vred.

lini se on in ona parita ali pojata, toraj jo imenujemo pojališče. Od te votline si predereta gori in doli 2—6 palcev dolgo pot, to je: glavni predor. Ta pot ali ta predor ima 2—4 luknjice *c.*, to je: odduške.

Ona na obeh straneh jajca nanaša, ki so bela, kakor mleko. Nanese pa 30—50—100 jajec. Vsako jajce leží v svoji jamici, in je s črvojedino pokrito. Predno vsa jajca znese, že se iz prvih jajec črvi ali larve valijo. Črvi izjedajo na straneh glavnega predora vsaki za sebe zvite predore skozi ličje, s kterim se redijo. Ti stranski predori so v začetku ozki, ker črv iz prvega malo hrane potrebuje, toraj malo ličja povžije. Sčasoma črv izrašča, širji postaja in več ličja povžije; torej so stranski predori po malem širji, in končajo v okroglaste votline *d.*, kjer se črvi zapredajo.

Kadar kebri iz svojih zapredkov izlezejo, prevrtajo si skozi skorjo luknje, da izletijo in rojijo. Ako ne bi v istem letu valili, ne izletijo, temuč si izjedajo okoli svoje votline nepravilne ali neredne predore.

Skušen človek bode na skorji spoznal, ali je kukec še le pod skorjo zlezel, ali pa so že njegovi mladi izleteli. Ako bode na skorji kar eno luknjico videl, bode mislil, da je to prva kukčeva luknja, skozi ktero je še le vlezel. Ako pa skorjo malo ostrže in najde 3—5 luknjic, ktere so od zgorej na vdol v ravni pedenj dolgi črti ali vrsti, takrat si misli, da je v njej glavni predor gotov, in da so se že morebiti črvi zapredli. Ako pa vidi mnogo luknjic, ktere so neredno ali nepravilno razdeljene, ko da bi kdo s šreteljni (debelimi Nr. 7—8) v skorjo vstrelil, takrat so mladi kukci izleteli. Prepodobovanje kukca je odvisno od kraja in vremena, in traja (trpí) 8—10—12 tednov. Njegov zaplodek utegne meseca rožnika (junija) ali vsaj malega srpana (julija) goden postati. V toplem vremenu mladi kukec še tudi utegne jajca znesti, pa njegov zaplodek tisto leto do godnosti ne doraste, in pozimi pod skorjo ostane.

Ta žival se silno pomnožuje, na nekterih drevesih se je že do 20.000 kukčevih parov našlo. V skorji 12 palcev dolgi in toliko široki se je naštelo 1200 črvov ali zapredkov. Hudo se je razširjal od leta 1781. do 1783. po hostah nemških dežel, posebno v pogorji, ki se imenuje „Harzgebirge“, kjer se je njegovo število v posušenih drevesih na 2.000.000 cenilo; ravno tisti čas se je smerečje v Saksoniji in Švabiji od istega sovražnika uničevalo. (Kon. prih.)

Državne stvari.

Govor gospoda dr. L. Tomana

ob obravnavi kupčijske in colne zaveze med Avstrijo in združenimi nemškimi colnimi deželami

v dunajski zbornici poslancev 11. maja.

(Konec.)

„Zdaj pa še poglejmo, kako nam odbor posamezne točke te kupčijske zaveze priporoča.

On to pogodbo najpoprej po debelem obdeluje, potem pa tako-le modruje: „Znižanje, ktero nam colna združba v novi tarifi ponuja, je do malega malovredno.“ — To je resnica, al tisto znižanje, ktero mi unim dovoljujemo, je pa velike pomembe, in tako mora biti po odborovih načelih, ktera pa sem jaz spodbil.

Dalje mora odbor tudi sam priznati, da še za avstrijska vina ni bilo mogoče cola toliko znižati, da bi nam bilo mogoče s Francozi natecati se in prodajati ga v tuje dežele. Ves dobiček, kteri se nam v tem obziru iz te kupčijske pogodbe obeta, pojde le v dežele ogerske.

Dalje nam obeta odbor, da bode za prihodnje čase col stanoviten, kakor ga bomo zdaj ustanovili. Oj, moja gospôda, kakošna neki bode ta stanovitnost? — Pogodba, ki smo jo 1865. leta sklenili, je padla na bučanje in grmenje topov pri Sadovi že 1866. leta, in če bomo tudi še zanaprej — kakor bom pozneje razložil — pota gladili, kakor smo jih nesreči pri Sadovi gladili, in bomo za sprejem kupčijskih pogodeb take razloge navajali, kakor je stanovitnost tarife, ktera bi imela do 1877. leta trajati, potem se lahko zgodí in se bo brž ko ne tudi zgodilo, da bo stanovitnost te tarife ravno tak konec imela kakor una, ki je bila ustanovljena 1865. leta!

Nadalje modruje odbor tako-le: „Važen vzrok sprejeti to pogodbo je ta, da se bo brezno, ki nas politiško loči, kolikor je mogoče, po tesni zvezi narodno-gospodarskih interesov zasulo.“ — Da, moja gospôda, brezno, ki nas politiško loči! Kako nam ta beseda velikansko doní na naša ušesa! Pa ne vem, ali posebno tačas, kadar gré za naše blagó? — Kaj pa je vendar to „brezno, ki nas politiško loči?“ Moja gospôda, politiško brezno, ki nas po udarcu, kterega smo dobili pri Sadovi od colno-združenih nemških dežel, od Prusije loči, ne more nikakor manjše biti kakor je dandanes. Sicer pa le to rečem: če bi šlo za to, da se to brezno dá le zasuti s tem, da mi svoje blagó, svoje premoženje va-nj pomečemo in se tako Nemcem pot v naše dežele naravna: ta čas, moja gospôda, ne bode vseh avstrijskih narodov volja, udeležiti se tega dela, ker jih ni misel, da bi iz tega vzroka sami sebe zatrli. Njim je dobro znano, da je Avstrija deloma ravno po colnih z Nemčijo storjenih pogodbah v nesrečo prišla, njim je znano, da je Avstrija ravno zato v nesrečo zabredla, ker se je zmiraj z nemško politiko pečala, nemškim bratom naklanjala take dobičke, kteri so pripomogli, da je poslednjič Prusija na čelo Nemčiji stopila. (Pravo! na desnici.) Da bi se politiško brezno napolnilo, ki nas od Nemčije loči, to je beseda, ki ne najde odmeva v srcu našem, in če vi (levičarji) hočete svoje blago v to brezno potrebusati, — Bog vam daj srečo; naš patriotizem se temu upira. Nam je znano, da za nas tukaj ni nikakoršnega dobička, pretí nam le gotova zguba. Tako politiko prištevam jez tistim rečém, ktere smo včasih utopije (domišlije) ali kaj druzega tacega imenovali.

Še nadalje pravi odborovo poročilo: „Ta pogodba se kakor celota že zato priporoča, ker je ves njen namen tak, kakoršen je navadno namen držav tacih, ktere bi se rade v narodno-gospodarskem obziru tesno zedinile.“ — No tako, moja gospôda, jez berem iz teh besed nekaj, česar kakor Avstrijanec ne maram brati, in čemur bi tudi nikakor ne mogel pritrditi, da bi se mi in uni kdaj v národno-gospodarskih rečéh tesno zvezali. Le zvežimo se v eno colsko celoto z Nemčijo, pa v kratkem bomo imeli nepriliko ali saj priliko na nekem drugem zboru — v Berolinu — adreso do ptujega kralja prevdarjati, ter bomo svete delali, kaj nam je še v drugih politiških, edinost zadevajočih okoliščinah početi. To pa, moja gospôda, se mora le na gomili, na razvalinah Avstrije zgoditi; jez pa Avstrijo še zmeraj med žive štejem, in kakor odkritosrčen avstrijsk domoljub moram očitno protestovati zoper tako početje. (Pravo! na desnici.)

V neki dalji točki je moral odbor sam spoznati, da bo ta pogodba nam škodljiva ter pravi: „Nektere rečí v tarifi so žalibog, res take, da ne zadostujejo mnogim pravičnim željam, in res je, da bo posebno naša domača železninska, mašinska in tkavska obrtnija morala vso svojo moč napeti, ako se bo hotela s tujo konkurencijo poskušati. Se vé da to vrednost cele po-

godbe zmanjšuje, popolnoma je pa vendar ne vniči.“ — Odbor sam mora spoznati, da sta železnina in tkanina dva prevažna obrtnijska oddelka, in da imata iz te pogodbe tako malo pomoči pričakovati, da je njih poguba gotova, da konkurencijo s to prusko obrtnijo le znata poskušati brez upa kacega vspeha.

Poslednjič odbor še pravi: „Plačilo za vožnjo skozi kako deželo se tudi prihodnjič kakor poprej nikakoršino ne bo odrajtovalo.“ — Moja gospôda! ta točka je silno važna. Po takem ni dovolj, da bi nemška colna združba kupčijo z domačimi izdelki le na naših domačih trgih izpodrila, temuč to se mora tudi ondi zgoditi, kamor nemška obrtnija dozdaj še ni poti imela ali pa ga je imela le toliko, kolikor jej je bilo to dovoljeno po pogodbi sklenjeni 1865. leta, tedaj tudi v Moldavi in Valahiji in še drugod nas mora spodjesti. Ne tedaj samo domá, ampak tudi v tujih deželah hočete toraj vničiti naša trgovišča? Svojo roko po podonavskih deželah stegniti, to je cilj in konec pruske obrtnije in politike, in če se mi tudi poročevalec ali pa še kdo drug zastran tega nasmehuje, naj bo, za to mi je malo mar; to pa, kar sem rekel, je tako resnično, da ni treba, da bi tisti, ki to previdi, ravno na vélikem kupčijskem stolu kakega prestolnega mesta sedel. Saj vendar ni težka reč spoznati, da je nevarno naši kupčiji, če nas izpodrinejo tujci s svojim blagom ne le na domačih, temuč tudi še na naših trgih v tujih deželah, do kterih dozdaj Prusom in drugim Nemcem ni bila pot odprta.

Ko to govorim, mislim na naše trge v tistih deželah, ki so v obrtniji zaostale, in s kterimi bi bili mi že davno imeli kupčijske zaveze iskati, kakor jo je Prusija z nami storiti iskala. Namesto tega pa smo delali pogodbe z državami, ktere so nas iskale in bi nas rade ob naš dobiček in še celó v škodo pripravile.

Še ta dobiček nam odbor ponuja, češ, da bo dovoljeno nam na zemlji colne združbe in unim v naših deželah kako obrtnijo ali rokodelstvo početi. Da pojde morebiti kak Avstrijan na Nemško in bo ondi skušal z Nemci meriti se, to je mogoče; da bi se pa kaj takega pogosto zgodilo, to je malo verjetno. Pa tudi to ni gotovo, ali Avstrijan na Nemško toliko denarjev in spretnosti ponese, kakor utegne tega Nemec v naše dežele prinesti. Pa vsega tega se jaz vendar ne ustrašim, in le to rečem, da za kaj tacega dobička spoznati ne morem.

Tudi postava za varstvo obrazcev in mark ni dognana, kakor poročilo samo naznanja. Sploh pa je znano, da se Prusi pri mnogih obrtnijah prav radi naših mark in obrazcev poslužujejo, posebno pa pri tistem obrtnijskem oddelku, kteremu po novi zavezi največa nevarnost žuga, to je, pri železnini.

Še ta „veliki“ dobiček vidi odbor v tej zvezi, da bojo na tujem naši konzuli in konzuli združenih colnih držav in državic avstrijskim državljanom in unim iz združenih colnih dežel na strani stali. — Tù pa se praša: kdo bo konzule plačeval, morebiti bojo Saksonci ali Bavarci ali druge nemške državice tam doli v daljni Avstraliji in drugod svoje konzule imele? Meni se dozdeva tako, da dobička v tej reči ni na naši, ampak ravno na nasprotni strani.

To so dobički, ktere nam odbor v svojem sporočilu našteva. Kar mene zadene, moram odkrito reči, da jaz nobenega njihovih dobičkov ne morem za dobiček spoznati. Da-siravno pa je taka, vendar odbor svoje poročilo tako-le sklepa: „Ker potrdimo vodilo, kterega bi se avstrijska colna politika morala poprijeti, ker so bile poglavitne točke kupčijske pogodbe z Angleži sprejete, in ker upamo, da bo vlada, kolikor jej bode mogoče, skrbela za to, da se nam odprejo nova dobra tržišča, in da bo našo domačo obrtnijo vseh ovir oprostila; zato nasvetujemo, da se pričujoča pogodbo sprejme.“

Iz tega je jasno kot beli dan, da odboru gré za vpeljavo proste kupčije. Moja gospôda! tudi jaz priznavam načelo proste kupčije, a ne brez pogoja. Po tem, kar sem zdaj govoril, bote rekli: „Ti se poganjaš le za kupčijsko varstvo.“ Al recite, kar vam je drago; jaz stojim na avstrijskem stalu, ki nam kaže Francoze in Angleže preteklih let in poprejšnjih stoletij za izgled, ker so naše sedanje kupčijske razmere še zmiraj francozkim in angležkim v nekdanjih časih podobne. In to je živa moja želja, da bi tudi mi po istih načelih, kakor so nekdaj Angleži in Francozi ravnali, do tiste obrtnijske višave prišli, na kteri zdaj uni stojijo.

Kdor pa že danes pravi: „proč z vsemi zavirami obrtnije in kupčije,“ kdor že danes to za načelo naši obrtniji stavi, ta po mojih mislih domačo pridnost v pogubo žene. Ko bi bil odbor nasvetoval, naj naša vlada pogodbe sklene s takimi državami, v ktere so našemu blagu dozdaj še vrata zaprta, tedaj bi bil tudi jez take nasvete z obema rokama objel.

Mi smo nesrečnih pogodeb že sklenili dosti. Tudi današnja pogodba je spredena iz tistega lakna kakor pogodba iz leta 1865. Leta 1865. se nam je reklo z ministerskih stolov: „če te pogodbe ne sprejmete, niste nikdar kos s Francozi in Angleži take pogodbe skleniti, da bi se vam dobički naklonili, ktere ste Francoska in Angleška Prusiji dovolili; ako pa s Prusijo to pogodbo naredite, je gotovo, da tudi Avstrija onih dobičkov deležna postane.“ Tačas tedaj se je delala zaveza s Prusom, da bi se s prusko in z združenih držav pomočjo nam nove koncesije dovolili; danes pa se nam z istih ministerskih stolov moleduje in pravi: „ker ste med 1865. in 1866. letom z Angležem in Francozom kupčijske pogodbe storili, morate naslednjo po 2. členu aprilske zaveze, ktere bi prav za prav že več ne imelo biti, tudi z nemško colsko združbo tudi kupčijsko pogodbo skleniti, v kteri ste dolžni nemški colni združbi brez nasprotnih dobičkov vse to dovoliti, kar ste Francozu in Angležu obljubili. To je tisti preljubi kolobar, v kterem se zmiraj motovilimo, ki je pa nam poguba in zatiranje naših obrtnijskih rečí.

Ne sklepajmo škodljivih pogodeb, kakoršne so tudi že drugi narodi sklenili, na pr. portugalska država 1703. leta z angleško. Portugalija je po njej postala skladišče angleške obrtnije, in je prišla tudi politiško pod angleško palico. Strah me obhaja, da danes sklepamo pogodbo enako uni, ki jo je francozka država 1786. leta z angležko naredila. Nje nasledek je bil: splošna revščina na Francozkem, poguba obrtnije francozke, in vse to je podajalo roko preveč znanemu strašnemu puntu! Groza me je, da ne bi tudi mi danes take zaveze narejali, kakoršno je sklenila 1815. leta severna Amerika na angleške skušnjave z ravno to državo. In kaj pa je bil nasledek te pogodbe? Trgovci so šli na kant, za 200 milijonov dolarjev se je vsako leto blaga več vpeljalo kakor izpeljalo, zemlja je zgubila polovico svoje cene. Pa Amerika ni živela tje v en dan brez vsega računa, Amerika je spet stopila na svoje junaške noge, otresla je angležki jarm, in da-siravno je ona najprostejša država na svetu, in resnično v vseh razmerah velikanska, je vendar spet „colno varstvo“ zapisala na svojo zastavo.

Na posled, moja gospôda, rečem le še to: če vi tudi vsi za to pogodbo glasujete, jez sam glasujem nasproti.“ (Pravo! na desnici.) —

Žalostni sklep zbornice poslancev je našim bralcem že znan, — po večini glasov je bila sprejeta nesrečna pogodba.

*

Nesrečna pogodba

Tri nove medverske postave,

oklicane 25. maja

se v poglavitnih stvaréh glasijo tako-le:

I. Zakonska postava.

Cesarski patent od 8. oktobra 1856. leta, kteri se sklicuje na patent od 5. novembra 1855. leta (konkordat), je preklican. Namesti preklicanih teh postav postanejo zdaj veljavne tudi za katoličane v 2. poglavji občnega državljanskega zakonika od 1. junija 1811. zarad zakonskih pravic ustanovljene in vse druge pozneje dane in pred patentom 8. oktobra 1856. leta veljavne postave, kolikor jih ta nova postava ne premenja. — Tako ukazuje 1. oddelek te postave.

2. oddelek te postave pravi: Kadar duhovnik, kteremu gré pravica, zaročence oklicevati, odreče oklic ali noče sprejeti zagotovila v zakon iz vzrokov, ki niso zadržki po državni postavi, tedaj se smeta zaročenca k svoji cesarski okrajni (kantonski) gosposki, ali v mestih, ktera imajo svojo lastno občinsko postavo, k županu podati, da ju okliče ali sprejme njuno slovesno zagotovilo v zakon. — To pravico imata zaročenca le tedaj, če s duhovnikovim pisanim spričalom ali z dvema v tistem uradnem okraji stanujočima dostojnima pričama dokažeta, da tega ni hotel storiti duhovnik. Pritožbe zoper razsodbo okrajne politične gosposke se delajo pri c. k. deželni vladi, zoper razsodbo te pa pri c. kr. ministerstvu notranjih oprav. — Oklic zakona dovrší gosposka s tem, da dotično oznanilo javno nabije na tablo, kakor druga svoja naznanila, ali da zapové, da se to zgodí pri občinskem predstojniku, v čegar občini stanujeta zaročenca. Ta oklic mora nabit ostati skozi tri tedne, predno ima skleniti se zakonska zaveza. Iz važnih vzrokov sme c. kr. deželna gosposka prikrajšati ta obrok, v sili pa celó dovoliti, da se opustí oklic. V dokazani smrtni nevarnosti sme to storiti tudi okrajna gosposka, ako zaročenca s prisego potrdita, da njima ni znan noben zakonski zadržek. — Slovesno izrečenje privoljenja v zakon se mora zgoditi pred predstojnikom političine gospóske ali pred njegovim namestnikom vpričo dveh prič in prisežnega zapisnikarja. Dotični zapisnik morata podpisati zaročenca, priči in oba uradnika. O razdružbi in razvezi zakona veljajo določila občnega državljanskega zakonika, le da politična gosposka izvršuje opravila, ki se ondi duhovniku izročujejo. — Po tej postavi poročena smeta pozneje dati tudi blagosloviti svoj zakon od duhovnega pastirja iste vere, ktere je on ali ona.

3. oddelek te postave določuje, da bodo o zakonskih zadevah tudi katoliških kristijanov sodile iste svetovne sodnije, ki so bile za ta posel odločene pred 1. januarjem 1857. leta, to je, pred ustanovljenjem duhovskih sodnij.

4. oddelek te postave naznanja določila, kako je ravnati z zakoni, po dosedanji postavi sklenjenimi in z zakoni, ki se sklenejo, predno se nova postava vpelje v življenje.

5. oddelek naroča ministerstvu, da s primernimi ukazi vpelje novo postavo.

II. Postava o razmeri med cerkvijo in šolo.

1. §. Najviše vodstvo in nadzorništvo vseh šol in odgojilnic gré državi, ktera bode ta posel izvrševala po postavnih gosposkah.

2. §. Verski nauk in verske vaje v ljudskih in srednjih šolah vodi in oskrbuje dotična cerkev; v nauk drugih šolskih predmetov pa se ne sme vtikati nobena cerkev ali verska družba.

3. §. V šole, ktere je ustanovila ali jih vzdržuje država, dežela ali srenja, se morajo sprejeti vsi državljani ktere koli vere.

4. §. Vsaka cerkev ali verska družba sme šole ustanavljati in vzdrževati samo za svoje vernike.

5. §. Te šole (4. §.) smejo pa obiskovati tudi drugoverniki.

6. §. Za učenike verskega nauka se smejo postaviti le tisti, ktere je dotično versko predstojništvo spoznalo za sposobne.

7. §. Učne bukve ljudskih, srednjih in učiteljskih šol potrjuje le postavno vodstvo in nadzorništvo. Verske bukve se smejo potrditi še le potem, ko jih je dotično versko predstojništvo dopustilo.

8. Dohodki normalnega in šolskega zavoda, kakor tudi drugih ustanov se rabijo za šolske namene brez ozira na verske razmere, ako ni dokazano, da so bili določno namenjeni tem ali tem vernikom.

9. §. Najviše vladno vodstvo in nadzorništvo vsega uka in vse odgoje je náučno ministerstvo.

10. §. V vsaki deželi se nad ljudske in učiteljske šole postavi:

a) deželni svèt kot najviši deželni šolski urad,
b) okrajni šolski svèt za vsak šolski okraj,
c) krajni šolski svèt za vsako šolsko občino.

Deželo v šolske okraje razdelí posebna deželna postava.

11. §. Vsa opravila dosedanjih šolskih uradov duhovskih in svetovnih (izvzemši v 2. §. določenih) dobé v roke šolski svetje (svetovalstva), v 10. §. imenovani.

12. §. V deželni svet, kteremu predseduje c. k. deželni poglavar ali njegov namestnik, se pokličejo udje političine deželne vlade, deželnega odbora, duhovniki in učitelji. Okrajni in krajni svèt sestavi posebna deželna postava.

13. §. Deželna postava določi, kako se ima sestaviti in uravnati deželni, okrajni in krajni svèt, deželna postava imenovanim trem svetom odmeri in omeji podrečje.

14. §. Določila 1.—9. §. zadobé svojo veljavo z dnevom razglašene te postave, to je 25. maja t. l.; zato jenjajo vse dosedaj veljavne postave tej postavi nasprotne.

15. §. Náučnemu ministru naroča izpeljavo te postave.

III. Postava o medverskih razmerah

I. ozir vere otrók.

1. §. Zakonski otroci so vere svojih starišev. — V mešanih zakonih so dečki očetove, hčere pa materine vere. — Vendar pa smejo zakonski pred zakonom ali po sklenjenem zakonu pogoditi se, da se ima ali ravno nasproti temu goditi ali da so vsi otroci očetove ali materine vere. — Nezakonski otroci so materine vere. — Zunaj omenjenih določil ima on, komur gré pravica odgojevati otroka, tudi pravico določiti, ktere vere ima biti otrok.

2. §. Otroku se ne smé vera spremeniti, dokler sam tega prostovoljno ne storí. Le stariši, kterim gré pravica, otrokom določiti vero, smejo to storiti pri otrocih, ki še niso dopolnili sedmega leta.

II. ozir spremenjenja vere.

Po dopolnjenem 14. letu sme vsakdo prostovoljno spremeniti svojo vero. Da pa je ta prestop veljaven, mora ga oglasiti politični gospóski, in ta naznaniti ga dotičnemu dušnemu pastirju zapuščene cerkve. Zarad pristopa v novo cerkev ali versko družbo mora spremenjavec osebno oglasiti se pri dotičnem predstojniku. — Preklicana je postava, vsled ktere on

ki odstopi od krščanstva, zgubí dedovalno pravico, in postava, po kteri se zločinstva krivega storí on, ki kristijana skuša odvrniti od krščanstva ali ki trosi nauke, krščanski veri nasprotne.

III. ozir davščin in del.

Družniki ktere koli vere, so, verske ali dobrodelne naprave druzih cerkev dolžni podpirati le takrat, kadar je ta dolžnost sklenjena z rečnim patronatom, ali kadar se opira na zasobno pravo, z javnimi pismi dokazano, ali kadar je vknjižena v zemljiščine knjige. Noben duhovni pastir ne more od drugovernikov zahtevati taks, štole, ali kaj takega, razun če je vsled njihove prošnje kakovo opravilo imel ž njimi. — To tudi veljá o doneskih in delih za šole. Če pa imajo verniki raznih verskih družeb skupaj eno šolo, morajo vsi brez razločka plačevati za šolske stroške, izvzemši stroške za verski nauk, te vsaka verska družba sama plačuje. Nikdo ni siljen otrok pošiljati v drugoversko šolo. — Vse pravice (razun imenovanih) doneske od drugovernikov zahtevati za duhovnike, cerkovnike, organiste in učitelje, za verske, učne in dobrodelne naprave nehajo.

IV. ozir pogrebov.

Nobena verska družba ne sme braniti drugovernikom dostojnega pokopa na svojem pokopališču: a) če ima na njem rodovina umrlega drugoverca rodbinski grob, in b) če drugoverna družba nima svojega pokopališča v dotični občini.

V. ozir nedelj in praznikov.

Nikdo ni siljen zdržati se dela ob nedeljah in praznikih tuje verske družbe. Ob nedeljah vendar se mora med službo božjo ustaviti vsako ne silno potrebno javno delo. O praznikih ktere cerkve koli mora se med glavno službo božjo blizo veže božje opustiti vse, kar moti službo božjo. — To veljá tudi o navadnih slovesnih obhodih (procesijah) na trgih, ulicah ali cestah, po kterih gré obhod. Nobeni verski družbi se ne more braniti zvonjenje tiste dní, o kterih druge verske družbe prepovedujejo zvonjenje. Šole, ktere obiskujejo otroci raznih ver, morajo se tako uravnati, da je tudi manjščini mogoče, spolnovati verske svoje dolžnosti.

Ta postava veljá od dné svojega razglašenja.

Národne stvari.

Glas iz Primorja

z ozirom na govor J. Vrtovčev.

Spisal Fr. Zakrajšek.

Človeku dobro dé, ko moža, ki je vse hvale vreden, vidi dostojno poslavljenega. Tako je govoril g. J. Vrtovec zadnjič v Poddragi svojemu slavnemu sorodniku ali imenjaku Matiju Vrtovcu lep govor v spomin. Naj resnico povem, jako me je razveselilo i gotovo vse bralce „Novic“ čitati spominico na čast možu, ki je Slovencem v prozi to, kar jim je v poeziji Koseski. Dobro znani literat J. Macun piše o Vrtovcu tako-le: „M. Vrtovec, bivši župnik u ipavskoj dolini, umro je 1851. Već je dosta rano napisao „vinoreju“ iliti plodjenje loze; zatim je sliedila kano najbolje i izvrstno dielo „kmetijska kemija“, koja je jednako kao i „vinoreja“ i sliedeće dielo na svietlo izašlo kano dodatak „Novicam“; ovo izvorno dielo od osobite je koristi za gospodarske učione, te je popularno, al ujedno i znanstveno izradjeno; južni Slaveni u nijednoj praktičnoj struci neimaju toli izvrstna diela. Isto je tako počeo kano dokladu „Novicah“ izdavati popularnu „sveobću poviestnicu.“ I ovo dielo Vrtovčevo pokazuje, da mu je duh skroz i skroz bio praktičan za naš narod. Slog mu je gladak i naravan.“

Jaz bi pristavil še to. Malokteri prozaik naš mu stojí vredno na strani gledé na jasnost i krepkost njegovega govora; nič ni na pol pri njem, beseda mu je možata i določna, stavki njegovi so, rekel bi, nekako melodični, med sabo v pravih razmerah. Tako piše le tak, kdor je sam v živo prepričan od tega, kar govorí, i ki ima v resnici talent, trdno voljo i za vse lepo unemljivo srce, brez kterega je zastonj čakati koristnega vspeha. Vrh tega je bil Vrtovec učen mož, kakor pričajo vsi njegovi spisi, i čeravno se ni odlikoval z grmečimi slava- i živioklici, ljubil je svojo domovino ne samo na videz, ampak resnično i goreče ter jo poslavil z lepimi deli, kar je brez dvombe še več; kajti naši zoperniki ne prašajo zgolj le po neplodnem rodoljubji, marveč po knjigah i hasnovitih zavodih. Da se je lotil Vrtovec v onih časih tako težkih nalog, ktere je tudi slavno izdelal, to daje njegovemu delovanju še večo vrednost „Gdě nizok' zabor' — pravi ruska prislovica, — tam' vsjakoj pereskočit hočet'.“ Cerkvena slovenščina je namreč stala že tedaj na precej visoki stopinji; lahko bi bil Vrtovec napisal sè svojo učenostjo i žarovito fantazijo samo sijajnih ogovorov,*) toda težavnišo pot je nastopil; pisal je znanstvene knjige po domače. Ali ni to hvalevredna predrznost, ali ne mora čutiti vse faktorje lepih zmožnosti v sebi, kdor se loti tako težkega dela.

Radi cenimo vrednost kacega učenjaka po tem, ali je domovini koristen, ne samo po njegovih zmožnostih. To tudi po pravici. Ta korist utegne pa biti dvojna: ponos i omika. Marsikrat moramo slišati: „Kaj boste vi, saj še tega nimate!“ A če imamo, kako se hitro odrežemo: „Lagano brate, imamo imamo, i celó izvrstno!“ Zopernik omolkne i ta zavest vzročuje v nas to, čemur je ime ponos, to je tista blaga čut, ki je suženj brez nje. Saj ni vse eno, ali nas kdo spoštuje ali zaničuje! Kolikokrat sem zoperniku posvetil, ko je trdil, da česa nimamo. Ko mi je slavno namestništvo

---

*) Naj povem, kaj se mi je enkrat pripetilo z njegovimi „Ogovori“. Učil sem kot gimnazijalec ob počitnicah v Ozejanu v družini vse častí vrednega g. A. Žbuelca. Nekega dne se pogovarjam na dvorišču z delavkami, ki so ravno sirk luščile, ter je poprašujem o tem in unem. Čudile so se mi, da, rojen Goričan (nekteri mislijo, da je vsakdo Lah, ki je zagledal v Gorici beli svet) govorim čisto slovenščino. Smejé jim rečem, kaj bi ne, saj je moj oče trd Krajnec iz Lašč, moja mati pa iz Kobarida, kjer niso kar si bodi; zraven sem se pa učil maternega jezika, pa tudi oče so mi dali marsiktero zaušnico, ako sem nevedoma izustil furlansko besedo. Na to vzamem Vrtovčeve ogovore, ki sem je ravno prebiral, ter začnem deklamovati strašni popis o sodnjem dnevu. Še nisem bil pri kraji, kar začne mlada delavka na ves glas jokati se. Ni bilo drugače, moral sem jenjati; a deklina se ni dala utolažiti, čeravno smo jej vsi prigovarjali ter jo tolažili. Takrat cvetoča devojka ležala je 8 dni pozneje na — parah! Ne vem kaka bolezen se je je bila polastila, ki jo je tako precej treščila v grob; imela je revica žalosten predčutek pri mojem prebiranji. — Imel sem kot študent navado, pogovarjati se s kranjskimi romarji in vozniki. Marsikaj sem izvedel o tem ali unem književnem veljaku, osobito zanimala me je kaka posebnost iz njih življenja. Enkrat naletim na sivčeka, berača iz Št. Vida. Ko izvem, da je poznal Vrtovca, koj ga poprašam, kako so gospod pridigovali? „Eh — odgovorí sivoglavček — tako, tako, da....“ No, kako? — silim jez va-nj ves nepotrpežljiv. „Tako (tù sem mu videl, da je iskal višega izraza) tako — kakor angeljc!“ — Zadovoljen mu stisnem denar v pest. Imel sem i še imam poseben kult o tistih možéh, ki so jeli tako izdatno obdelovati naš jezik. Pis.

pred 5 leti v blagem namenu zapovedalo, naj učim v 2 razredih na realki kmetijstvo v slovenskem jeziku, kaj bi bil jaz počel, ko ne bi bili imeli primernih knjig slovenski pisanih? Šahmat i testimonium paupertatis! Blamaža bi bila popolna bila, kajti nekaj pajkov je že prežalo na to.

Da je Vrtovec tudi veliko veliko koristil, ne bo mi menda treba praviti, saj se je, hvala Bogu, slovensko kmetijstvo povzdignilo, odkar je naš slavni pisatelj učiti začel. „Novicam“ pa gré čast, ki so talent Vrtovčev spoznale i spodbadale že starčeka, da je stopil z znanstvenimi spisi na polje slovstveno.

Ako svoje korifeje častimo, sami sebe častimo. Neslovenec sodi po tem, kar vidi, saj tudi ne moremo tirjati od njega, da bi videl, česar ne vidi.

Bodimo toraj pravični, i kakor sem rekel, sebični, ter postavimo visokim zaslugam tega vrlega moža kak spominek bodi-si s knjigo ali s kamnom. Njegova ljubezen je segala čez Nanos i Ljubelj, pisal je za vse Slovence. Po mojem mnenji je Vrtovec spominka na vsako stran vreden, ker zapustil nam je krasno zapuščino, izvrstna dela ne za zabavo ali kratek čas, ampak znanstvena, praktično-koristna dela. 17 let smo tako rekoč molčali o njem; ne bilo bi menda odveč, ako se tudi tega moža enkrat spomnimo, ki je z živo ljubeznijo vzbujal človečnost i narodno zavest, i ki je zares prava dika nam Slovencem!

Naj bi segnile te ponižne besede do tistih, ki kaj morejo v tej stvari! *)

(Dostavek vredništva.) Tudi „Novice“ prikladajo domorodnemu temu glasu svoj glas ter prisrčno prosijo, naj bi se kak rodoljub, kteremu je znano življenje Vrtovčevo, brez odloga lotil življenjepisa njegovega, ali kdor ima kako podobo njegovo, naj bi jo poslal „Matici“ naši, da se porabi ob svojem času.

*) Konečno še to. Že davno me slov. pesem ni tako oveselila, kakor žalostnica Iv. Vrtovčeva. Na videz ponižna pesmica je popolna pesniška celota, kajti samodsebna je, obstoječa iz lepih okvircev, ter ima nekaj grškega na sebi. Na veselje pogreša se v njej ona čutolovna sentimentalnost, ki jo imenujemo po vsej pravici bolezen. Nehoté sem se spominjal plastične mirnosti v Schiller-jevi pesmi: „Hectors Abschied.“ Naj bi pesnik nikakor ne zanemaril talenta, ki mu ga je Bog očividno podaril! Po eni sami kitici se pesnik lahko sodi. Pis.

**) Prošnja se bode spolnila po pripravnih knjigah, ki Vam jih pošljemo. Vred.

Dopisi.

Iz Trebovelj na štaj.-kranjski meji. — 26. dné t. m. proti večeru so vlovili ravno pri Trbovski postaji v Savi vtopljenca, in ga v sredo v Trbovljah pokopali. Utegnil je že kakih 8 dni v vodi ležati; ugibljejo pa, da je bil iz litijske okolice doma, kajti obleka ga je razodevala za takega. Bil je v kratkih jirhnicah, na nogah dolge pa nazaj zavihane škornje, čez ktere so spodnje platnene hlače visele, in na sebi je imel črn žametni lajbelc s cinastimi debelimi gumbi. Nekteri mislijo, da je ribil in iz malega čolnička se preveznil in utonil.

Iz Bučke 24. maja. J. K. **) — Da tudi pri nas budí narodna zavest in se vedrijo megle národnega spanja, lahko se prepričamo pri odrastli mladini. Pojmi „Slovenec“, „Slovan“, „ravnopravnost“, niso jej temni; zaveda se narodnih pravíc, ki narodu grejo pred Bogom in pred ljudmí! — Nedavno mi je prinesel kmet poziv iz krškega urada. Čudé se mi tozi, da je tisku, v nemškem njemu nerazumljivem jeziku pridjana sodniška opazka, druga stran pa je bila prazna s slovenskim tiskom, kterega mu bil lahko razjasnil sin njegov. Mar v sv. Nikolu pridemo do svojih pravic? — Pred 14 dnevi nam je vzela toča gotovo 3 četrt vžitka na polji, drevji in v zemljakih. — Nek pastir je dobil v hosti 4 mlade lisice. Nesel jih je domú in jih djal na mesto, kjer je mačka imela mlade, ki so bile pa prešle. Prec si jih je mačka priljubila kot svoje mladiče; dojí jih že 10 dni. Hotela jih je prenesti, kakor dela s svojimi, pa so že prevelike. Starka jim naznani svoj prihod z mijavkanjem, one jo pozdravljajo z lahkim lajanjem. Radovedni smo, kako se bo ta družinica obnašala pozneje.

Črnomelj 28. maja. — V našem mestu, kakor je znano, porodila se je národna čitalnica, že dolgo dolgo zaželena. Odbor je slovesno otvorjenje za 3. dan t. m. odločil. Al ni se dalo pri najboljši volji izpolniti, česar pa ni delavni naš odbor kriv, ampak druge okoliščine. Odbor je namreč sklenil, da se grajščinske sobe o dolenjem traktu v najem vzamejo. Predno se je pa to dovršiti moglo, delali so se pogoji pismeno z gosp. Sladovičem, kteri v hrvaškem Zagorji biva, pa dovršili so se še le prve dni t. m., ko je g. Sladović osebno k nam prišel. Zdaj je pogodba gotova; mi imamo prostorne lepe sobe za pošteno plačilo, poleg tega pa je brez plače dovolil dvorano za igre, plese itd. rabiti. Hvala mu! — Že se čitalnica naša tako pridno obiskuje, da je veselje. Že v tem kratkem času smo se radovali večkrat z besedo, petjem itd. Gospá Hudovernikova je prav veliko k veselju s svojim priljudnim obnašanjem pripomogla, pa tudi naše vrle mestjanke so jo prijazno podpirale. Slava jim! 1. junija pride gosp. Kastelec iz Kandije za gostilničarja le-sem; potem se bode čedalje več o našem narodnem gibanji slišalo. Kedaj bo pa slovesno otvorjenje čitalnice, ni še gotovo, vendar brž ko ne prihodnji mesec. — Vreme je nenavadno toplo; polja in vinogradi lep pridelek obetajo. Mili Bog nas samo obvari neviht! Lanska vina so se prašila, al zopet so čista poslala. Veliko vina še imamo prav dobrega in okusnega; al žalibog, da ni kupca, čeravno mu je cena vedno niža. Želeli bi ga v novce spraviti, ker plačilo davkov nam že trka na duri. Gorenci pridite po-nj; prepričani smo, da boste zadovoljni; ceste so tudi dobre. Jan. Kolbezen.

Iz Poddrage na Ipavskem 24. maja. — Dopisnik iz Poddrage toži v 19. listu „Novic“, da se meni nezaslužena hvala prepeva zarad zaslug pri naši čitalnici. *) Rad pritrdim, da pri tej reči res nimam nobenih posebnih zaslug; zakaj pa da sem se do čitalnice neutralno zadržal, ne morem in nočem na véliki zvon obešati. — Kar pa „Morgenpost-o“ zadeva, prav čudno se mi zdi, da pisatelj to samo meni v greh šteje, med tem, ko v istem spisu hvali možé in jih imenuje iskrene domoljube, kteri tudi take liste čitajo, kakor jez. Pozabil je prislovice naše: „kar tebi ni drago, ne stori druzemu!“ Konečno le to še pristavljam: ako je to znamenje, da Slovenec nima pravega rodoljubnega duhá, če bere „Morgenpost“, „Presse“ in enake liste zraven drugih narodnih slovanskih, federalističnih itd. listov, tedaj ni narodna nobena slovenska čitalnica!

Učitelj poddrački.

*) Ker je v 21. listu dopisnik „iz Poddrage“ sam to zadevo preklical in pošteno poravnal, ni vredništvo za potrebno spoznalo rešene stvarí še enkrat ponavljati. Izpustili smo tudi to, kar se g. dopisniku iz Poddrage v 19. listu krivo podtikuje, kajti on ni nikjer z nobeno besedico omenil učiteljskih zadev, ampak skozi in skozi ostal le na narodnem polji, obžalovaje le to, da pri potrjenih „lepih zmožnostih“ se pogreša pravi narodni „duh.“ Vred.

Mirnapeč 31. maja. — Slaba letina se nam je izprva kazala spomladi; pozneje pa je ugodno vreme vse dobro poravnalo. Tudi vinogradi nam, ako nas Bog nesreče obvaruje, obetajo prav bogato trgatev. Tudi murbe so se prav dobro obnesle, le žalibog! da se ljudstvo tukaj za svilorejo malo zmeni. Zatoraj zaslužijo tem bolj pohvalo posamni, ki se ž njo ukvarjajo. Prav marljivo se sè svilorejo že več let pečá Janez Povšè, posestnik Podborštom, četrt ure od vélike ceste, in vsako leto so se mu črviči prav dobro obnesli. Posebno lepe pa ima letos, in sicer prav zgodnje: 1. maja so začeli že jesti, in zdaj se že začenjajo zavijati. Tudi France Rus, posestnik v Mirnipeči, ima veliko murbovih drevesec zasajenih in letos dovolj črvičev. Da bi jih le še drugih več posnemalo!

Iz Podgadovca blizo Dola 21. maja. — Željno pričakovani most čez Bistrico med Dolom in Beričevem je dodelan in dokončan. Z združeno močjo se vse naredí. Veliko let je bila govorica o tem mostu, al vse je bilo zastonj, ker naše prejšnje županstvo je vedno kuhalo pa nič skuhalo, se vedno pričkalo, da bi se most delal, pa vendar ga ni naredilo — zdaj se je pa naš „bauernministerium“, kakor ga poprejšnji odborniki imenujejo, poprijelo tega dela, in glejte! — v kratkem času je bil most dovršen. Zdaj se dosti očitno vidi, koliko več veljá župan mimo „burgermajstra“, ako se ne ustraši truda in s krepko roko poprime tega, kar je treba. Toraj hvala, komur hvala gré! Posebna hvala Jožetu Jerovšeku in Francetu Grotu iz Beričevega za njun trud in skrb, da sta les skupaj spravila, za delo pa vsi soseski pod vodstvom našega župana Franc Šimenca, da se je tako v naglosti delo dovršilo, da si človek še misliti ni mogel, da je to mogoče, ker ima most dolžine 39 sežnjev. To ni majhna reč, ker je bilo še druzega dela dokaj. Zdaj je pozabljen ves trud in hvaležni smo vsaki dan možem in soseski, da imamo most. — Letina pri nas, hvala Bogú, dobro obeta, ako kakošna huda ura ne pride čez naše polje. Jabelka so zeló cvele, hruške po malem. Sadja ne bo primanjkovalo, ker ga vsako leto več sadijo; ker se nam Podgadovcem tudi sadne drevesnice dobro obnašajo, zato se bo pa lahko za naprej še več drevesec žlahnega plemena koj pri rokah imelo. Z gosp. J. P. drevesnico gre slabo; težko se bode tedaj spolnilo, kar se je v „Novicah“ bralo, da bode od svojega pičlega pridelka zemljišče dal učencem za praktični poduk. Zavolj tega, da svojo učiteljsko plačo o sv. Nikolu sprejema, morem pa povedati, da se je 17. t. m. spričalo, da je plačilo pošteno do malih krajcarjev sprejel.

Podgadovec.

Iz Borovnice. — Naj nam je dovoljeno, očitno pohvaliti izvrstnega domačega mojstra Miho Petrovčiča, bivajočega na Vrhniki. Izdelal je za borovniško cerkev turnsko uro, ktera kaj natančno kazaje čas na dva zvona četrtke ponavlja, na dva pa ure bije. Lično in dobro delo samo mojstra hvali in smemo ga z dobro vestjo občinstvu priporočati tem več, ker imenovani mojster je v ceni zmeren.

Iz Ljubljane. — Pretekli petek je mestni zbor potrdil nove volitve.

— Včeraj nas je prečastiti gosp. profesor Greuter, državni poslanec, ki ga tudi bralci „Novic“ kot neprestrašenega branitelja večnega prava in ljudskega blagostanja poznajo, na poti iz Postojne, kamor se je binkoštni pondeljek z našim domoljubnim gosp. grofom Barbom podal, v Ljubljani obiskal. Vsi smo bili srčno veseli izvrstnega možá, kogar cenijo tudi politični nasprotniki njegovi, pa tudi on je bil vesel, da je videl lepo našo deželo in našel udanih mu prijateljev.

Iz Ljubljane.

Vabílo.

Tako imenovana nemška stranka v Ljubljani (po deželi naši je ni, ker kopíca Nemcev brez draživcev v miru živí z narodom našim) je visocemu c. kr. ministerstvu izročila spisek, kterega zagovarja v 147. in 148. listu dunajska stara „Presse“. Njena pisarija je polna rabulističnih (zvijaških) fráz in grdih psovk na narodove voditelje in obžaljive dogodbe na Ježici demonstrativnega majskega potovanja se brez podlage na sodnjo preiskavo sprevračajo tako, kakor da bi se že znalo, kaj in kako je bilo. V glasovitem tem spisku ta stranka prav jasno in prav odločno svoje namére odkriva, da v „stari nemški državi“ hočejo edino nemški gospodovati in nemško kulturo uganjati, slovenski narod pa vkljub njegovim pravicam ponemčiti.

Privrženci te stranke, to je, njeni kolovodje se po tem takem zvirajo kakor očitni šuntarji zoper ustavno ravnopravnost slovenskega naroda, kajti ne duha ne sluha ni v celem tem „Pressinem“ sestavku, da na Kranjskem biva narod slovenski, čegar pravice se morajo spoštovati.

Ta narod, komur gré moralična in pravna dolžnost skrbeti za ohranjenje in spopolnovanje svoje osebnosti in blagostanja, zahteva od ustavne vlade javno rabo svojega jezika v svoji domačiji, ker on mu je natajljivi pogoj za to, da narod živí in se čedalje bolj omikuje, — pri vsem tem pa ne ovira Nemcev, da govorijo svoj jezik in se omikujejo po svoje.

In ker narod po svojih rodoljubih na postavni poti zahteva pravice iste, ki jih v ustavni državi vživati mora vsak narod, natolcuje se — čemur je „Pressini“ sestavek živa priča — da so omenjene nezgode na Ježici slovenski časniki, šole, prižnice, „Sokol“, čitalnice, po kaplanih in „Sokolih“ zapeljani kmetje krivi; — trdi se predrzno, da naša dežela je „dežela nemške države“, čemur priča je izid poslednjih volitev mestnih odbornikov, ker kažejo, da nemštvo, ki ga zahtevajo nekteri meščani, je želja cele dežele; — ni jih sram, prizadevanja narodnjakov, ki se za ustavno ravnopravnost in veljavo našega jezika na postavni poti poganjajo, psovati kot spletke in nateke zoper ustavo, — jih krivičiti podpihovanja in udeleštva početij, ki se „organiziran komplot“ imenuje, — skušene prijatelje naroda našega imenovati zapeljivce ljudstva, strupeni svoj jezik in to prav brutalno brusiti nad njimi, oskrunjevati jih z obrekami, da so sovražniki ustave, same sebe pa kot svobodoljube svetu razglašati. Tako je početje liberalcev, kteri pod mernik hočejo staviti luč narodnih pravic, ki so po državnih temeljnih postavah in po potrjenji Njih Veličanstva cesarja zagotovljene vsem narodom avstrijskim! Namesti pravičnim biti narodu našemu, namesti se držati izrečenega pravila ministerstva dr. Giskre, da „v Avstriji vsak vedeti mora, da res prejme, kar mu po pravici gré“, sleparijo nasprotni agitatorji nevedne sè svojimi brezvestnimi (perfidnimi) izmišljami in skušajo po nepostavnih ovinkih vlisičiti si za pravico to, kar je krivica narodu!

V tacih nepreneslјivih okoliščinah, ktere so gnjusoba tudi vsacemu poštenemu Nemcu, kteri druzim privošči, kar je njemu pravo, je neobhodna potreba, da se ustanovi po izvedenih domoljubih društvo, čegar cilj in konec bode varovati in izvrševati ustavne narodove pravice, — na postavni poti odvračati nakane in napade na ustavno našo pravo ter se v ta namen posluževati po ustavi nam zagotovljenih pripomočkov, in vsacemu, ki se zaveda narodnih pravic, biti na pomoč, da nikjer in nikoli, kadar gré za ustavno ravnopravnost, ne zgreši prave poti.

V ta namen tedaj, da se ustanovi društvo za varstvo ustavnih narodnih pravíc se vabijo domoljubi bližnji in daljni dežele naše, kteri dandanes vsled očitnega „Pressinega“ programa čutijo preživo potrebo tacega društva: naj blagovoljno oznanijo gosp. dr. Janezu Ahačiču, mestnemu odborniku in posestniku, da jih je volja pristopiti temu društvu, ki bode zvesto delalo na postavno-ustavni poti in čegar orožje bode edino samo: pravo (das Recht) v mejah temeljnih državnih postav. Kadar se oglasí več domoljubov v pristop, se bode po družbeni postavi predpisana pot nastopila, da se ustanovi to društvo. Časi so resni in nasprotniki naši nas sami morajo, da se osnova lojalno tako društvo, kteremu geslo bode: narodno pravo na podslombi ustavni!

V imenu več domoljubov.

— Stara dunajska „Presse“ je v svojem 147. in 148. listu prinesla take ogromne pošasti, da se morajo rešiti na drugi, ne časnikarski poti. Kakor slišimo, društvo „Sokolovo“ toži „Presso“, drugo pot pa, da bi mir se povrnil v deželo našo, naznanja „Vabilo“ v današnjem našem listu. Bivši minister Belkredi, ki se v „Pressinem“ pamfletu imenuje prvi začetnik (diabolus rotae) vsega, kar se „nepovoljnega godí nekterim liberalcem ljubljanskim“, se bode že sam zagovarjal, ako se briga za te „höchstbesteuerte.“ Kar pa „Presse“, ktera „Sokolce“ snesti hoče, omenja o tistem profesorji, ki je zdaj „sektionsrath“ ministerski, da ga je „terorizem“ narodnjakov silil, da „v en rog trobi ž njimi“, jej rečemo le to, da pride še čas, ko se bode po lastnoročnih pismih kameleonovih dokazalo, kdo se je silil, a ne, kdo je siljen bil, in da oni „sektionsrath“ pristopivši društvu „južnega Sokola“ je v nekem shodu njegovem ponosno rekel: „zdaj sokol še le ima kljun!“ — „Laibacherici“ pa na njen epistelj, v kterem ravná po svojem dobroznanem rokodelstvu, da striže in zavija „Novičine“ spise po svoji meri, ne odgovorjamo nič druzega, kakor to, da jo vprašamo: kako je to, da je brž prihitéla z razsodbo c. kr. graške nadsodnije o sokolovi pravdi na dan, o razsodbi iste nadsodnije pa, o kteri je bil župan dr. Costa prav čisto nedolžen spoznan, „ljubeznjiva Laibacherica“, čeravno je ta razsodba že pred bila v Ljubljani, ni črhnila ne besedice ne? Se vé, da tako naznanilo bi ne bilo voda na — njen mlin!

— Včerajšnja „Laibacherica“ je naznanila, da je neka „deputacija Ljubljančanov“ (zakaj skriva imena teh poslancev?) nesla „adreso“ ministerstvu na Dunaj. Ker ti „poslanci“ niso poslanci niti mestnega zbora ljublj. niti deželnega zbora kranjskega, pričakujemo od pravoljubja ministerskega saj to, da se njih „adresa“ po principu „audiatur et altera pars“ razodene legalnim našim poslancem, ki so v državnem zboru na Dunaji in kteri poznajo naše mestne in deželne razmere bolje, kakor jih sukati hoče kakoršen koli „Partheimanöver.“ Naši poslanci bodo ministru povedali, kako strupeno je ona stranka v deželnih zborih zatirala ravnopravnost narodu našemu v šoli itd. in kdo je po takem kriv nemira; oni mu bodo povedali, da je laž, kar ta stranka blodi o pešanji kupčijstva ljubljanskega; naj se le število trgovcev od leta 1848. primeri s številom od 1868. leta; — oni mu bojo povedali, da žitna trgovina in špedicija ste onemogle, kar se je železnica v Trst odprla, in da po tem so ubožali mnogi delavni Krakovčanje in Trnovčanje, kterih pa se nobeden izmed „Pressinih“ ljudskih osrečevalcev ni usmilil. To in še več druzega resničnega bodo ministru povedali naši postavni poslanci, da se vidi, čegavo je pravo in da bode po pravilu „vsacemu svoje“ na slovenski zemlji enkrat konec ostudnemu nemškutarskemu prepiru.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. — V zbornici poslancev 26. maja je minister bogočastja in nauka naznanil, da je Njih Veličanstvo potrdilo 3 medvérske postave (glej stran 182. današnjega lista), zarad kterih je v državnem zboru in zunaj njega bilo toliko hrupa. Zbornica poslancev je molčé sprejela ministrovo sporočilo; tudi Dunaj ni bil razsvitljen in nobene druge demonstracije ni bilo, ker vse to se je neki zabranilo od više straní. — Umrl je tiste dni tudi oče verskega edikta dr. Mühlfeld, ki toraj ni doživel cesarjeve potrdbe. Kaj poreče Rim k novim postavam, ki so razrušile konkordat, ni še znano. — Zbornica gospôska je pred binkoštnimi prazniki postavo o kontroli državnega dolgá, postavo zarad solí in colno in kupčijsko pogodbo z nemškim colnim društvom sprejela v vsem tako, kakor je zbornica poslancev sklenila; le postavo zarad žganja je premenila v dveh točkah. Tedaj je tudi zbornica gospôska se udala ogerski sili, kakor je knez Jablanovski rekel, in baron Doblhoff se je pri tej razpravi skazal kaj nevednega fiziologa, češ, da živinska sol ne služi temu, da bi se živina pitala, ampak le za to, da živina bolje prebavlja!! Po takem ostanejo kmetovalci za zdaj brez živinske solí.

— Danes se snide zopet zbornica poslancev, in začnó se prevažne finančne obravnave, o kterih se je v zbornici in zunaj nje že prevdarjalo silo veliko in kterega prevdarjanja konec bode: ali državni bankrot ali pa visoki davki; kakor se dosihmal kaže, bode večina za prvo, ako spet se v trenutku ne vrže zbornica na drugo misel.

— Državni zbor prestane neki 15. dné t. m. do jeseni in deželni zbori se začnó 15. avgusta.

Ogerska. V ogerskem državnem zboru 28. maja je minister Andrassy naznanil, da je pruska vlada 24. maja o colni in kupčijski pogodbi dovolila v to, da se cesar naš ne imenuje več „cesar avstrijski“ samo, ampak „cesar avstrijski in kralj ogerski“, cesarstvo naše ne več „Avstrija“, ampak „državne pokrajine Njih Veličanstva“. Temu imenu je po zahtevah ogerskega ministerstva pritrdil Bismark, zato so gromoviti eljen-klici odmevali po ogerskem zboru na gomili staročastnega imena „Avstrija.“

— Kako zoperno je Magjarom slišati o postavi zarad ravnopravnosti pod ogersko krono živečih narodov, kazalo se je spet 22. maja v ogerskem zboru, ko mu je slovanski poslanec Dobrzanszky izročil peticijo ogerskih Slovencev.

Listnica vredništva. Gosp. A. D. v B: Škoda za ves trud zamorca umivati; tudi P. ne bo bel, dokler je vreme tako.

Milodari za ubogo vdovo Erženovo.

Brez imena 10 gold. — Gosp. P. E. iz P. 2 gold. — Gosp. B. Kuhar 1 gold. — Gosp. dr. Srnec 1 gold.

Žitna cena

v Ljubljani 30. maja 1868.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 6 fl. — — banaške 6 fl. 70. — turšice 3 fl. 50. — soršice 4 fl. 30. — rži 3 fl. —. — ječmena 2 fl. 80. — prosa 3 fl. 30. — ajde 3 fl. 60. — ovsa 2 fl. 10 — Krompir 1 fl. 80.

Kursi na Dunaji 2. junija.

5% metaliki 56 fl. 80 kr.	Ažijo srebra 114 fl. 35 kr.
Narodno posojilo 62 fl. 50 kr.	Cekini 5 fl. 55 kr.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.